

Türkmen Türkçesi ile Türkiye Türkçesinde Bulunan Benzer Atasözleri

CİHAN ÇAKMAK

Yrd. Doç. Dr. | Celal Bayar Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Bölümü

Öz: Atasözleri toplumların yaşam tarzlarını, gelenek-göreneklerini, hayata bakış açılarını kısaca dünya görüşlerini yansıtmaları bakımından son derece önemlidir. Atasözleri toplumların konuştukları dilde yer alan zenginlikleri ve tarihsel derinliği göstermesi bakımından son derece kıymetli bilgileri ihtiva ederler. Coğrafi olarak Batı Türkçesi içinde ve kavmi olarak da Oğuz Türkçesine bağlı olarak sınıflandırılıp değerlendirilen Türkmen Türkçesi, ülkemizde ve Batı ülkelerinde ses ve şekil bilgisi bakımından ilgi çeken dil özellikleri ile çeşitli çalışmalara konu edilmiş olsa da zengin söz varlığı henüz her yönüyle işlenmemiştir. Çalışmamızda aynı dil dairesinin, Oğuz Lehçesinin iki kardeş lehçesi olan Türkmen Türkçesi ile Türkiye Türkçesinde bulunan atasözleri arasındaki benzerlikler tespit edilmek suretiyle söz konusu yakınlıklar ortaya konmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Atasözleri, Türk lehçeleri, Türkmenler, Türkmen Türkçesi, Türkiye Türkçesi.

Similar Proverbs in Turkish Language and Turk- man Language

CİHAN AKMAK

Celal Bayar University, Department of Turkish Education

Abstract: Proverbs are very important because they reflect societies' lifestyles, traditions, perspectives on life and conceptions of life. Proverbs content extremely valuable knowledge with regard to exhibit the reaches and historical depth which exists in language spoken by societies. Classifying and evaluating geographically in Western Turkish and ethnically depends on Oghuz Turkish, Turkmen Language, although entreated to various studies in both our country and Western countries with interesting language features phonically and morphologically. In our study, the similarities between the proverbs in Turkmen Language and Turkish Language, which are the two dialects of Oghuz Dialect, are tried to be determined.

Keywords: Proverbs, Turkish dialects, Turkmen people, Turkmen language, Turkish Language.

1. Türkmenler ve Türkmen Türkçesi

1.1. Türkmenler

Türkmen adını ilk zikreden XI. yüzyılda yazılmış *Dîvânü Lugati't-Türk*'ün yazarı büyük bilgin Kaşgarlı Mahmud'dur.¹ Kaşgarlı Mahmud *Dîvânü Lugati't-Türk*'te *Türkmen* adını şu cümlelerle açıklamıştır: “Bunlar iki kabiledir. Zülkarneyn gelip bunları saçlı ve üzerlerinde Türk belgeleri bulunduğunu görünce sormadan onlara *Türkmânend* demiş ‘Türk’e benzer’ demektir. İşte bu ad onlarda bugüne kadar kalmıştır.”² Kaşgarlı Mahmud eserinde Türkmenlerin kabile yapısı ile ilgili de bilgi vermektedir: “Türkmenler aslında yirmi dört kabiledir. Lâkin iki kabileden ibaret olan Halaçlılar bazı kere bunlardan ayrıldıkları için kendileri Oğuz sayılmaz; asıl olan budur.”³ *Türkmen* adının manası ile ilgili çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. Reşîdeddin Câmîü't-tevârih adlı eserinde *Türkmen* kelimesi için tıpkı Kaşgarlı Mahmud gibi *türkmânend* tabirini kullanır. J. V. Ariac'a göre *Türkmen* kelimesi *Türk* ile *Kuman* kelimelerinin birleşmesinden oluşur. Bunların yanında *Türkmen* adı için Hüseyin Hüsameddin *Türkmen* “büyük Türk”, Necib Asım *Türk+man* “Türk eri”, Vambery *türk+men* “Türklük, Türkler”, J. Deny *Türkmen* “koyu Türk, halis kan Türk”, L. Ligeti *Türkmen* “aslı Türk” şeklinde ifade ederler. Bunlardan J. Deny'nin *Türk+men* “koyu Türk, saf kan Türk” görüşü Gy. Nemeth, V. Minorsky, Gy. Moravcsik tarafından da isabetli görülmüştür.⁴

XI. yüzyılın ortalarında Yakın Doğu'da Büyük Selçuklu Devleti'ni kuran Türk boyuna *Oğuz* ismi yanında *Türkmen* adı da verilmiştir (Kafesoğlu, 1958: 121). Türkmenler, XI. yüzyılda Selçukluların Batı'ya göç etmesinden sonra onların geride bırakmış oldukları Türk boyudur. XIII. yüzyıldaki Moğol istilalarının neticesinde oldukça zayıflamış olan bu Türk boyu, Hazar'ın kuzeyinde, Mâve-

¹ İbrahim Kafesoğlu, “Türkmen Adı, Manası ve Mahiyeti”, *Jean Deny Armağanı*, İstanbul: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1958, s. 121.

² Kaşgarlı Mahmud, *Dîvânü Lugati't-Türk*, çev. Besim Atalay, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1986, c. 3, s. 415.

³ Kaşgarlı Mahmud, *Dîvânü Lugati't-Türk*, s. 415-416.

⁴ İbrahim Kafesoğlu, “Türkmen Adı, Manası ve Mahiyeti”, s. 122-123.

râünnehir ve Horasan'da varlığını devam ettirmiştir.⁵ Oğuzların-Türkmenlerin tarih sahnesine çıktığı sıralarda bazı Oğuz kabileleri İslamiyeti kabul etmişlerdi. Oğuz Yabgusu Müslümanlığı kabul etmiş olan bu boylarla mücadele etmiştir. Daha sonra kendi adına bir devlet kuracak olan Selçuk Bey İslamiyeti kabul eden Müslüman Oğuzları himaye etmiştir.⁶

Yabgu Devletinin yıkılmasının ardından Oğuzlardan kalabalık bir bölük Karadeniz'in kuzeyinden Batıya göç etmiştir. Diğer bir kısım Oğuzlar da Cend, Horasan ve Anadolu topraklarına göç etmişlerdir. Göç etmeyip yerlerinde kalan Oğuzlar ise Mangışlak ve Seyhun boylarında yerleşmişlerdir. Bugün Orta Asya'da yaşayan Türkmenler bu Oğuzların torunlarıdır.⁷

Selçuk Bey'in önderliğinde toplanan Türkmenler Batı'ya doğru hareket ettiler. Geldikleri coğrafyalarda Kıpçaklarla ve Peçeneklerle mücadele ettiler. Ardından Tuğrul ve Çağrı Bey kardeşlerin önderliğinde 1040 yılında yapılan Dandanakan Savaşında Gaznelileri yendiler. Daha sonra ataları Selçuk Bey'in adını taşıyan Büyük Selçuklu Devletini kurdular.⁸

Büyük Selçuklu Devletinin kurucuları olan Tuğrul ve Çağrı Beyler Oğuz Türklerinin tarihini büyük yönde etkilemiştir. Yabancı topraklarda bu çapta büyük bir devlet kurmuş olan bu iki kardeş bu sayede Oğuzların bu ülkeyi yurt edinmelerini de sağlamıştır. Bununla kalmayıp devletin sınırlarına Bizans ülkesine kadar genişletmişlerdir. Büyük Selçuklu hükümdarı Tuğrul Bey göstermiş olduğu başarılı devlet yönetimiyle halife tarafından "*doğunun ve batının hükümdarı*" unvanıyla taltif edilmiş ve onuruna kılıç kuşanılmıştır.⁹

XIII. yüzyılın ilk çeyreğinde Türkmenler Cengiz Han'ın önderliğinde Moğollarla mücadele ettiler.¹⁰ Artan Moğol istilaları ve

⁵ Mehmet Saray, "Türkmenler", *İslam Ansiklopedisi*, Eskişehir: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1997, s. 661.

⁶ Mehmet Kara, *Türkmençe*, Ankara: Akçağ Yayınları, 2005, s. 2.

⁷ Kafesoğlu, *Türk Milli Kültürü*, İstanbul: Ötügen Yayınları, 2005, s. 155.

⁸ Kara, *Türkmençe*, s. 2.

⁹ Faruk Sümer, *Oğuzlar (Türkmenler)*, İstanbul: Ana Yayınları, 1980, s. 92, 99-100.

¹⁰ Sergey Grigoreviç Agacanov, *Oğuzlar*, çev. Ekber N. Necef, Ahmet Annaberdi-

Moğol yayılması yukarıda da belirtildiği gibi Türkmenlerin kaderini büyük oranda etkilemiştir. Bu istilalardan sonra Hazar ötesi Türkmenleri ile Anadolu'ya yerleşen Türkmenler hayatlarını farklı coğrafyalarda sürdürmüşlerdir.¹¹

Moğol istilası Türkmenistan halkının tarihi kaderinde tam bir yıkım olmuştur. Moğollar yaptıkları bu işgal ile her tarafı yakıp yıkmışlar, halka da çok ağır vergiler yüklemişlerdir. Tüm bu olumsuz şartlar XIII. yüzyılda Türkmenler üzerinde tamiri mümkün olmayacak derecede olumsuz sonuçlar doğurmuştur.¹²

Hazar ötesinde kalan Türkmenler bir süre Moğolların ve Timurluların idaresinde yaşamışlardır. Daha sonra Kalmukların saldırılarına dayanamayarak bugünkü Türkmenistan'ın güneybatısında yer alan bir bölgeye yerleşmişlerdir. Türkmenlerin burada güçlenmesi Hive Hanlığını ve İran Şahlığını rahatsız etmiştir. Bu durumdan endişe duyan Hive Hanlığı ile İran Şahlığı Türkmenlere saldırmışlar ve ağır kayıplar verdirmişlerdir. XVIII. yüzyılda biraz daha güçlenen Türkmenler Merv bölgesine doğru yayılmışlardır. Bu bölgede İran Şahlığı ve Hive Hanlığına karşı verdikleri mücadeleyle her iki yönetimi de zora sokan Türkmenler, 1860 yılından itibaren varlıklarını müstakil olarak devam ettirmişlerdir. Ancak Türkmenlerin kavuşmuş olduğu bu huzur dönemi kısa sürmüş, bu seferde Türkmenler Rus işgali ile karşı karşıya kalmışlardır. Göktepe kalesi ve civarında yapılan savaşta Ruslar yenilgiye uğratılmıştır. Ancak Türkmenler bu savaşta çok ağır kayıplar vermişlerdir.¹³ Göktepe'de Türkmenlerin Ruslara karşı yapmış olduğu savaşta galip gelmesi Rusların Orta Asya'daki o zamana kadarki yenilmezlik unvanına son vermiştir. Kazanılmış olan bu zafer tüm İslam ülkelerinde sevinçle karşılanmıştır. Avrupa'da derin yankı uyandıran bu zafer özellikle İstanbul'da da memnuniyetle karşılanmıştır.¹⁴

Kazanılan bu zaferden iki yıl sonra yine Ruslarla yapılan savaşta ağır kayıplar veren Türkmenler 1884 yılında Rus hâkimiyetini

yev, İstanbul: Selenge Yayınları, 2004, s. 269.

¹¹ Kara, *Türkmençe*, s. 2.

¹² Agacanov, *Oğuzlar*, s. 373.

¹³ Kara, *Türkmençe*, s. 2-3.

¹⁴ Saray, "Türkmenler", s. 664.

kabul etmek zorunda kalmıştır. XIX. ve XX. yüzyıllarda birkaç defa ayaklansalar da Ruslar her defasında bu ayaklanmaları bastırmıştır. Nihayet Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra 27 Ekim 1991 tarihinde Türkmenler bağımsızlıklarına kavuşmuştur.¹⁵

1.2. Türkmenistan

Sovyetler Birliğinin dağılmasından sonra 27 Ekim 1991 tarihinde bağımsızlığına kavuşan Türkmenistan'ın kuzeybatısında Kazakistan, kuzeydoğusunda Özbekistan, güneydoğusunda Afganistan, güneybatısında İran, batısında ise Hazar Denizi yer alır. Çeşitli yıllarda yapılan nüfus sayımları farklılık arz ederken Türkmenistan'ın 1996 sayımına göre nüfusu 4.566.800'dür¹⁶ Başkenti Aşkabat'tır. Ülkede Türkmenlerin dışında Azeriler, Kazaklar, Karakalpaklar, Ermeniler, Ruslar Tatarlar ve Özbekler de yaşamaktadır (Kara, 2007: 233). Mehmet Kara Türkmenistan'da yaşayan nüfusun sayısal dağılımını şu yüzdelerle ifade etmektedir: "Türkmen %77,0, Özbek %9,2, Rus %6,7, Kazak %2,0, Tatar %0,8, Azeri %0,8, Beyaz Rus %0,8, Ermeni %0,8, Ukraynalı % 0,5."¹⁷

Türkmenistan'ın yüzölçümü 488.100 km²'dir. Bu rakam Yunanistan, Avusturya, Hollanda gibi Avrupa ülkelerinin yüz ölçümlerinden daha büyüktür. Karakum Çölü ülke topraklarının büyük bir kısmını kaplar. Türkmenistan'ın iklim yapısı ise sert karasal iklimdir. Yazları çok sıcak ve kuraktır. Kış ayları ise oldukça soğuktur.¹⁸

Bugün Türkmenler pek çok boydan ve aileden oluşmaktadır. Teke, Yomut, Ersarı, Sarık, Salır, Gökleñ ve Çovdur bu boyların en büyüklerindedir.¹⁹ Bugün Türkmen edebî dili Türkmen-Yomut ağızlarına dayanmaktadır.²⁰

XIX. yüzyılın ikinci yarısı, diğer Orta Asya Türklerinde olduğu gibi bir millî uyanış devri olmuştur. Özellikle Kırımli İsmail Bey

¹⁵ Kara, *Türkence*, s. 3.

¹⁶ Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığı (TİKA)'nın resmî internet sitesinde Türkmenistan'ın nüfusu 5.368.400'dür. www.tika.gov.tr.

¹⁷ Kara, *Türkçenin İzinde*, İstanbul: Kesit Yayınları, s. 265.

¹⁸ Nadir Devlet, *Çağdaş Türk Dünyası*, İstanbul: Marmara Üniversitesi Yayınları, 1989, s. 188.

¹⁹ Kara, *Türkence*, s. 2.

²⁰ Devlet, *Çağdaş Türk Dünyası*, s. 192.

Gaspıralı'nın “*Dilde, işte, fikirde birlik*” fikriyle açmış olduğu yeni usul mekteplerde (*usul-i cedid*) diğer Türk halkları gibi Türkmenler de eğitim görmüştür. Bu okullarda eğitim görmüş talebeler arasından milli bilince sahip vatansever yazarlar ve şairler yetişmiştir.²¹

Türkmenler eğitime çok önem verirler. Okuma-yazma oranının çok yüksek olduğu ülkede başta Türkmenistan İlimler Akademisi olmak üzere çok sayıda üniversite bulunmaktadır.²²

1.3. Türkmen Türkçesi

Türkmen Türkçesinin esası Oğuz lehçesine dayanır; bunun yanında Çağatayca tesirinde de kaldığı için Kuzey ve Doğu Türkçesine ait pek çok özelliği de içerir. Batı Türkçesinde kelime başında kullanılan “v-”ler Türkmen Türkçesinde “b-”lidir: *baar* “var”, *bar* “gitmek”, *ber* “vermek”. Ayrıca Batı Türkçesinde kullanılan *ol-* fiili Türkmen Türkçesinde Kuzey ve Doğu Türkçesinde görüldüğü gibi *bol-* şeklinde kullanılmaktadır.²³

Türkmen Türkçesinde görülen Arapça ve Farsçadan alınan kelimelerde kullanılan *f* sesi Kuzey ve Doğu Türkçesinde olduğu gibi Türkmencede de *p* sesine dönmektedir: Far. *fermân* > Tkm. *perman* “ferman, emir”, Ar. *fıkr* > Tkm. *pikir* “fikir, düşünce”, Far. *hefte* > Tkm. *hepde* “hafta”, Ar. *insâf* > Tkm. *msaap* “insaf, vicdan”. Bu sayıların yanında Türkmence pek çok özelliği ile Batı Türkçesi ile benzerlikler göstermektedir. Rusya’da gerçekleşen 1917 Ekim Devriminden sonra Türkmencenin bünyesine Arapça ve Farsça kelimelerin girmesi durmuştur. Fakat Rusça kelimeler Türkmence içindeki yoğunluğunu artırmıştır.²⁴

Türkmen Türkçesinin en karakteristik özelliği aslı uzun ünlülere sahip olmasıdır. Bu uzun ünlüler genellikle Türkmencede ilk hecede görülür: *aaca-* “acımak; ekşimek”, *aağı* “ağıt”, *mooncuk* “boncuk”, *gaabak* “göz kapağı”, *daağa-* “dağılmak”, *gaaba-* “etrafinı çevirmek”.²⁵

²¹ Saray, “Türkmenler”, s. 668.

²² Kara, *Türkmence*, s. 1.

²³ Kara, *Türkçenin İzinde*, s. 273.

²⁴ Kara, *Türkçenin İzinde*, s. 273.

²⁵ Tuncer Gülensoy, *Türkçe El Kitabı*, Ankara: Akçağ Yayınları, 2010, s. 298; Kara,

Türkiye Türkçesinden farklı olarak Türkmen Türkçesinde Anadolu ağızlarında da sıklıkla gördüğümüz *n̄* (nazal n) vardır. Bunun yanı sıra Türkmen Türkçesinde *s* ve *z* sesleri Türkiye Türkçesinden farklı olarak peltek telaffuz edilir.²⁶

2. Türkmen Atasözleri

Atasözleri kalıp sözlerdir²⁷. Atasözleri özlü sözlerdir ve önceden kabul edilmiş ve konuşma anında ortaya çıkmayan kalıp yapılar olarak değerlendirilmektedir. Atasözleri genellikle iki bölümden meydana gelir. İlk kısımda şart veya genel düşünce, ikinci bölümde ise ana düşünce belirtilir. Atasözlerinin bir kısmında anlatılanlar doğrudan değil, öğretilme biçimde veya dolaylı olarak nakledilir. Bu yapılarda kalıplaşma ve alışılmışlık özelliği bulunmakla birlikte yapılarındaki öğelerin yerleri sabittir. Atasözleri, kuruluşları bakımından ölçülü ve güzel olmasının yanı sıra, semantik bakımdan derin ve geniş bir dünya görüşünü yansıtır. Bu yapılarda halkın dünya algısını ve kıvrak zekâsını görmek mümkündür. Sosyal hayat-taki her türlü olaylar, insanoğlunun içtimai hayatı, meslek, umut, insanlık, davranış, karakter, eğitim ve öğretim gibi her türlü konu atasözlerinin kapsamı içinde değerlendirilebilir. Özetle atasözleri, belirli bir konuda ulaşılan çarpıcı keskin sonuçların, derin düşünce ve geniş bir muhteviyatla özetlenmesi yoludur.²⁸

Atasözleri bir toplumun yaşayışını, inanışlarını, kültürlerini kısacası maddi-manevi tüm değerlerini ortaya koymasına bakımından son derece önemli verilere sahiptirler. Bu bağlamda Türkmen halkının kültürel özelliklerini kendine özgü bir şekilde yansıtan atasözleri sentaks bakımından Türkiye Türkçesindeki atasözlerinden farklı değildir. İçindeki temalara dikkat edilirse atasözlerinde daha

Türkçenin İzinde, s. 273.

²⁶ Gülensoy, *Türkçe El Kitabı*, s. 298.

²⁷ Kalıp söz: "Tek söz haline gelmiş yapılardır. Sözlerin dilbilgisi kurallarına uygun olarak sıralanmasından söz dizimlik birimler, yani yapımlık ve çekimlik söz öbekleri ile cümleler meydana gelir. Birleşik sözler, deyimler ve atasözleri, yapı bakımından bu söz dizimi birimlerinden birine aittirler. Söz diziminde, nedenli olarak bir araya getirilen sözlerin genelleşip kavramlaşarak bir bütün oluşturmaları ile, kalıplaşmaları ile birleşik sözler, deyimler ve atasözleri oluşur." Günay Karaağaç, *Türkçenin Dil Bilgisi*, Ankara: Akçay Yayınları, 2012, s. 685.

²⁸ Karaağaç, *Türkçenin Dil Bilgisi*, s. 694-695.

çok çalışmanın önemi, dürüstlük, mertlik, yiğitlik, vatan sevgisi, komşuluk hakları gibi konuların işlendiği görülmektedir.²⁹

Bu çalışmada ilk olarak Gurbandurdy Geldiyev 'in kitabındaki Türkmen atasözleri ardından da Türkiye Türkçesinde görülen şekli eğik (italik) olarak yazılmıştır.³⁰ Bununla birlikte Türkmen Türkçesindeki atasözlerinde anlamı bilinmeyen bazı kelimelerin Türkiye Türkçesi karşılığı dipnotlarda ayrıca belirtilmiştir.

2.1. Türkmen ve Türkiye Türkçesindeki Benzer Atasözleri³¹

Tkm. Aç ayı oyanmaz. (Aç ayı oynamaz.)

TT. *Aç ayı oynamaz.*

Tkm. Aç bolan³² daş gemrer.

TT. *Aç it fırın duvarını deler. /Aç köpek fırın deler.*

Tkm. Aç gadırın³³ dok bilmez

TT. *Tok açın bâlinden bilmez*

Tkm. Aş böri³⁴ arslana erişer.

TT. *Aç kurt aslana saldırır.*

Tkm. Aç kişi oyun bilmez. (söymez)

TT. *Aç ayı oynamaz.*

Tkm. Açma gutunu, eşitme kötünü (erbedi).

TT. *Açtırma kutuyu, söyletme kötüyü.*

Tkm. Aç tavuk³⁵ düşünde³⁶ darı görer.

TT. *Aç tavuk kendini arpa (buğday) ambarında sanır.*

Tkm.. Adam bir çig süt emen.

TT. *İnsanoğlu çig süt emmiş.*

²⁹ Nesrin Sis, "Türkmen Atasözleri Üzerine Karşılaştırmalı Bir Çalışma", *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 5 (2), 2005.

³⁰ Gurbandurdy Geldiyev, Annamırat Altıyev, *Türkmen Nakılları ve Atalar Sözi*, Ankara: "Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, 2002.

³¹ Kısaltmalar: Tkm. Türkmen Türkçesi; TT. Türkiye Türkçesi; Ar. Arapça; Far. Farsça.

³² bolmak: olmak.

³³ gadır: kadir, kıymet.

³⁴ böri: kurt.

³⁵ tavuk: tavuk

³⁶ düş: rüya, düş.

Tkm. Adam soraşa-soraşa, hayvan ısgaşa³⁷-ısgaşa.

TT. *İnsan konuşa konuşa, hayvan koklaşa koklaşa.*

Tkm. Adam için çukur gazma, özün düşersin.

TT. *El için kuyu kazan, evvela kendisi düşer*

Tkm. Adamın yere bakanından, suvuñ siññin³⁸ akanından.

TT. *Suyun duru akanından, insanın yere bakanından korkmalı.*

Tkm. Ağacı gurt iyer, insanı – dert.

TT. *Ağacı kurt, insanı dert yer.*

Tkm. Acal geldi cahana³⁹, baş ağrı⁴⁰ – bahana.

TT. *Ecel geldi cibana, baş ağrısı babane.*

Tkm. Ağlasa enem⁴¹ aklar, özgesi yalan aklar.

TT. *Ağlarsa anam aklar, başkası (kalanı) yalan aklar.*

Tkm. Ağır daş yerinde galar.

TT. *Ağır taş yerinden oynamaz.*

Tkm. Ağır gazan giç⁴² kaynar.

TT. *Ağır kazan geç kaynar.*

Tkm. Ağız iyer – göz utanar.

TT. *Ağız yer, yüz utanır.*

Tkm. Acı habar atdan yüvrük⁴³.

TT. *Kötü haber tez duyulur.*

Tkm. Ak gün agardar⁴⁴, gara gün garradar.⁴⁵ (garaldar).

TT. *Ak gün ağartır, kara gün karartır.*

Tkm. Alma biş, agzıma düş.

TT. *Armut piş agzıma düş!*

³⁷ ısgamak: koklamak.

³⁸ siññin: yavaş, sakın, usul.

³⁹ cahan: cihan.

⁴⁰ ağrı: ağrı.

⁴¹ ene: ana, anne.

⁴² giç: geç

⁴³ yüvrük: hızlı.

⁴⁴ agar-: ağarmak.

⁴⁵ garra-: yaşlanmak, eskimek.

Tkm. Almagın görki bermek.

TT. Veren el, alandan üstündür

Tkm. Altın yere kaçsa da, gadırı kaçmaz.

TT. Altın yere düşmekle pul olmaz.

Tkm. Amanada hıyanad etme.

TT. Emanete hıyanet olmaz.

Tkm. Baga bak özüm bolsun, iymege⁴⁶ yüzüñ bolsun.

TT. Bağa bak, üzüm olsun, yemeye yüzün olsun.

Tkm. Bal tutan barmagını yalar.

TT. Bal tutan parmağını yalar.

Tkm. Dag başı dumansız bolmaz.

TT. Dağ başı dumansız olmaz.

Tkm. Dokuñ açdan habarı yok.

TT. Tok açm hâminden bilmez.

Tkm. Eşek at bolmaz, ciger (bagır) et. (bolmaz)

TT. Eşek at olmaz, ciğer et olmaz.

Tkm. Gelen gideni küyseder⁴⁷.

TT. Gelen gideni aratır.

Tkm. Gülme goñşuñ⁴⁸, geler başuñ.

TT. Gülme komşuna, gelir başma.

Tkm. Gül tikensiz bolmaz, dür⁴⁹-sadapsız.

TT. Gül dikensiz olmaz.

Tkm. Hayvan ayagından asılar, insan – dilinden.

TT. Hayvan yularından, insan ikrarından (sözünden) tutulur.

Tkm. İşleyen demir poslamaz.⁵⁰

TT. İşleyen demir pas tutmaz (ışıldar).

⁴⁶ iymek: yemek yemek.

⁴⁷ küysemek: 1. istemek; 2. özlemek, hasret çekmek.

⁴⁸ goñşu: komşu.

⁴⁹ dür: inci.

⁵⁰ poslamak: paslanmak, pas bağlamak.

Tkm. Ölüm hak, miras-halal.

TT. Ölüm hak miras belal.

Tkm. Sabır eden salamat bolar (...muradına erer.)

TT. Sabrın sonu selamettir.

Sonuç

Yukarıda örneklerini vermeye çalıştığımız atasözlerinde de görüldüğü gibi Türkmenler ve Türkiye Türkleri aynı dairenin -Oğuz dairesinin- kardeş iki halkı olması münasebetiyle bir takım ufak ses değişimleri haricinde atasözleri de aynıdır. Bu benzerlik sadece Türkmen Türkçesi ile Türkiye Türkçesi arasındaki atasözlerinde değil; diğer Türk lehçeleri (Azerbaycan Türkçesi, Kırgız Türkçesi, Kazak Türkçesi, Özbek Türkçesi, Tatar Türkçesi, Başkurt Türkçesi) arasında da görülür.

Aynı dile, fikre ve dünya algısına sahip olan bu iki Türk topluluğu tarih içinde bir dönem farklı coğrafyalarda at koşturmuş olsa da bu toplulukların dünyaya bakışı ve düşünce yapısı hiçbir zaman farklı olmamıştır. Bu bağlamda her iki toplumun atasözlerindeki bu benzerlik dikkat çekicidir.

Kaynaklar

Agacanova, Sergey Grigoreviç, *Oğuzlar*, çev. Ekber N. Necef, Ahmet Annaberdiyev, İstanbul: Selenge Yayınları, 2004.

Devlet, Nadir, *Çağdaş Türk Dünyası*, İstanbul: Marmara Üniversitesi Yayınları, 1989.

Geldiyev, Gurbandurdı, Annamırat Altıyev, *Türkmen Nakılları ve Atalar Sözi*, Ankara: "Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, 2002.

Gülensoy, Tuncer, *Türkçe El Kitabı*, Ankara: Akçağ Yayınları, 2010.

Kafesoğlu, İbrahim, "Türkmen Adı, Manası ve Mahiyeti", *Jean Deny Armağanı*, İstanbul: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1958.

Kafesoğlu, İbrahim, *Türk Millî Kültürü*, İstanbul: Ötügen Yayınları, 2005.

Kara, Mehmet, *Türkçenin İzinde*, İstanbul: Kesit Yayınları.

Kara, Mehmet, *Türkmence*, Ankara: Akçağ Yayınları, 2005.

Karaağaç, Günay, *Türkçenin Dil Bilgisi*, Ankara: Akçay Yayınları, 2012.

Kaşgarlı Mahmud, *Dîvânü Lügati't-Türk*, çev. Besim Atalay, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1986.

Saray, Mehmet, "Türkmenler", *İslam Ansiklopedisi*, Eskişehir: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1997.

Sis, Nesrin, "Türkmen Atasözleri Üzerine Karşılaştırmalı Bir Çalışma", *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 5 (2), 2005.

Sümer, Faruk, *Oğuzlar (Türkmenler)*, İstanbul: Ana Yayınları, 1980.

İnternet Kaynakları

<http://tdkterim.gov.tr/atasoz>

www.tdk.gov.tr/lehceler

www.tdk.gov.tr/tdkterim/bts

www.tika.gov.tr